KROTKA NAUKA

o

Zasiewaniu Grubey Cwikly Burgundzkiey czyli Runkla

dla

Zrobienia z niey cukru.

w Wrocławiu, 1799.

w Drukarni Wyllhelma Bogumiła Korna.

Doświadczenia, ktore Dyrektor Achard przed Kommissyą Krolewską w Berlinie uczynił, iakim sposobem Cukier można zrobić z Ćwikły Burgundzkiey czyli z Runkla dowiedły, że z teyże ćwikły z wielkim pożytkiem cukier może bydź robiony.

Lecz wszystko na tym zawisło, aby zasiew tey Ćwikły należycie się odprawiał, dla czego ninieysza krotka nauka podaie się do wiadomości.

§. 1.

Gruba Cwikła Burgundzka gdzie niegdzie Runkielzwana, ktora naywięcey w sobie zamyka słodyczy cukrowey, ma skorę iasnoczerwoną, mięsistość białą, a korzonek do wrzeciona podobny. Czerwoniawopstrongate, albo obrączkowate ćwikły, u ktorych skora prawie zawsze iest ciemno czerwona, daią także cukier, ale syróp tak podły iako i ćwikły białawą skorę a żołtawą mięsistość maiące, ktore, lubo w samey istocie naywięcey wydaią cukru, iednak tak przykry sprawuią syróp: że cukier z nich porzuciwszy zupełnie zrobienie syrópu tylko iedynie na surowiznę cukrową używać się może.

Ta ćwikła udaie się naylepiey na gruncie dobrym i silnym, kiedy nietak, iak to zwyczaynie się dzieie, z wysianego na grzędzie lub zagonie nasienia wyrastaiące przesadza się krzewie, ale kiedy aż do doyrzałości bez przesadzania na swoim mieyscu zostaie, na ktorym przez lato urosło. Tudzież kiedy ćwikły niedaleko od siebie stoią, a to na gruncie naylepszym w oddaleniu rownym na stopę iednę, a na podleyszym bliżey ku sobie naydaley w odstaianiu cali 9 Rownie też, kiedy po wzeyściu rydlikiem, albo ieszcze lepiey ręką chwast się wypiele, ale takim sposobem, żeby się ziemia rydlikiem od krzewia nieodsuwała, ale raczey przysunięta była, czego przy plewieniu ręką czynić niepotrzeba. Odsuwanie bowiem ziemi od krzewia, iak to bywa, kiedy taż ćwikła na paszę bydła uprawiona, dla ćwikły do robienia cukru przeznaczoney bardzo wiele szkodzi, gdyż wierzchnia iey część przeto zbyt się rozrasta.

§. 2.

Liście niepowinny bydź odrywane, iak to iest zwyczaiem, gdy ta ćwikła używa się na paszę. Odrywanie bowiem liści bardzo szkodliwe sprawuie skutki w Cwikle do robienia cukru przeznaczoney, gdyż soku iey uiąwszy czyni ią flegmistą, ziemiastą i mąkowatą. Przeciwnie zaś, im więcey takoważ ćwikła ma liści; tym więcey nabiera słodyczy cukrowey, a zatem naylepiey nie odrywać predzey liście, iak przy zebraniu ćwikły, ponieważ zacienienie całego obrebu gruntowego bardzo wiele przyczynia się do pomnożenia słodkich cząstek w krzewiu.

§. 3.

Na zasiewanie tey Cwikły do Cukru przeznaczoney wybiera się grunt pszeniczny dobry i dobrze utrzymywany. Lecz trzeba, żeby troche nisko był położony, aby pod czas ciągłey suszy zbyt niewysychał, iednak też i na zbył mokrym bydź niepowinien. Kiedy rola w przeszłym roku była gnoiona, to iest lepiey, iak kiedy świeżo się gnoi, iednakowo gnoienia nietrzeba opuszczać, kiedy przeszłego roku rola zagnoioną niebyła.

§. 4.

Rola takoważ musi trzykrotnym zaoraniem, tak głęboko, iak przyrodzenie gruntu pozwala, bydź uprawiona. A w tym naypożyteczniejsza, kiedy pierwsze zaoranie, ieżeli można, odprawi się w iesieni. Zaraz natychmiast po ostatnim zaoraniu, ktore prawie w szrodku kwietnia, a naypoźniey w szrodku Maia przypadać musi, należy się broną zawlec rolę tak rowno, iak bydź może. Potem znaczą albo ciągną się grabiami wzdłuż roli linye w odległości 9^ciu lub 12^stu cali, dla czego też i zęby u grabimuszą bydź w iednostaynym oddaleniu. Toż samo czyni się też i grabiami w poprzeg roli. A tak cały obrąb roli uprawioney przedzieli się na same kwadraty, ktorych wielkość od rozległości zębow u grabi zawisła, a na naylepszym gruncie stopę iedną, na podleyszym zaś aż do 9^ciu cali wynosić powinna. Jeżeli o dobroći nasienia niema wątpliwości, to tylko iedne ziarko, a wniepewności o dobroći iego dwa ziarka w każden przecięty na krzyż punkt linyi grabiami porobionych sadzić trzeba, a to zawsze w głębokości na cal ieden. Kiedy krzew wzeydzie, a dostanie iuż 6, lub 8. liści należy z wszelką przezornością plewidło wypleć albo rydlikiem wygubić; i ieżeli znaydą się mieysca prożne, gdzie nic niewyszło: to nowe ziarka zasadzić potrzeba.

§. 5.

Przy uprawie obszernych gruntow trzeba zamiast sadzenia szczegulnego ziarek, ogulnego używać zasiewania; ale, ile mozności, zasiew powinien bydź iednostayny tak, iżby na morg Magdeburski trzy lub cztery funty nasienia podług dobroci gruntu, wysiane były. A kiedy zasiew dobrze zrobiony: to ćwikły takowe muszą na 9. cali albo naydaley

na stopę iednę od siebie odstawać. Jeżeli zbyt bliſko iedna do drugiey zasiana, to w samey rzeczy będąc one w cukier obſite, ale małe i drobne. A ieżeli zbyt daleko odstawaią od siebie, to będą większe ale w cukier mniey obſituiące. Zatem mnieysza szkoda, kiedy się zbłądzi przez zasiew zbyt gęsty, iak nadto rzadki.

§. 6.

Względem wyboru nasienia należy uważać nietylko na to, aby wczesne i doskonale doyrzałe było, ale i na to żeby niepochodziło od ćwikły takiey, ktora po wzeysciu swoim na zagon nasionowy była przesadzoną, ale owszem aż do iesieni na tym mieyscu została, na ktorym wychowana, i korzonek do wrzeciona miała podobny.

§. 7.

Po wygubieniu plewidła runkle wzrost nabieraią tak pr[illegible] że od liści ich wnet grunt cały zakrywa się zupełnie, co nietylko przeszkadza plewidłu, i robotę umnieysza, ale nawet aż do zebrania urodzaiu Rolnika czyni spokoynym. Przy zebraniu zaś runkli z pola nadewszystko tego pilnować trzeba, aby ćwikły niebyły kaleczone, i takim, odrzynały się sposobem, iżby serduszko (czyli szredni liść) było oderzniete, a to dla tego aby wyrastaniu zapobiedz; iednak zbyt wiele od głowki niepowinno się odrzynać, poniewaž, przeto tak, iako i przez wszelkie inne kaleczenie ta Cwikla bardzo łatwo sok traci, ktoren z niey wycieka.

§. 8.

Schowanie runkli do wyżey wspomnionego celu przeznaczonych bywa w dołach w ziemi wykopanych, gdzie wysokie położenie, suchość i miętkość gruntu pozwala; gdzie zaś tego uczynić niemożna: trzeba ich chować w ſklepach od mrozu zabespieczonych. Od ćwikły ktora przez zimę się chowa, żeby na wiosnę na nasienie ſłużyła, nietrzeba serduszka odrzynać, ani go kaleczeć, ale dosyć iest na tym, kiedy wszystkie odłamią się liście. Potem trzeba te ćwikły dobrze układać i zasypać, i chronić ich od mrozu.

§. 9.

Takim wyżey opisanym sposobem, na ktorego szczegulnieysze obiaśnienie Dzieło Dyrektora Acharda o zasiewie Cwikły Burgundzkiey czyli Runkla w Berlinie 1799. wydane zaleca się, może krzew ten do owego tak powszechnie pożytecznego zamiaru bydź przysposobionym i z bardzo znaczną korzyścią używanym.

